

Keszeg Vilmos

A BÉKA A HIEDELMEKBEN

A hiedelmek szerint az emberi élet mágikus úton befolyásolható. Mind a terjedelme, mind a minősége alakítható bizonyos technikák alkalmazásával.

Az alábbiakban a rontás egy, a magyar néprajzi irodalomban kevésbé ismert, a béka analogikus elpusztításán alapuló formáját mutatom be. Adataimat az erdélyi Mezőség falvainak magyar lakóitól gyűjtöttem az 1980-as években. E vidéken a magyarság szórványban él, s ennek következtében a kétnyelvűség és a kettős kultúra használata jellemzi. Az ortodox román kultúra állandó közelsége erős nyomokat hagyott hiedelmeim, világ- és életszemléletén.

Előzetesen azonban tekintsük át azokat a hiedelemkontextusokat, amelyekben a béka előfordulhat.

A magyar hiedelmekben a béka közismerten az esővel-szárazsággal van összefüggésben. E szimbolikus jelentése kételtű természetével magyarázható. Mivel egy időben vízi és szárazföldi állat, mediátor szerepet tölt be a *szárazföld-víz*, valamint a *száraz, terméketlen-termékeny* oppozíciók között.

A védákban a béka a megtermékenyítő princípiumot, a vizet képviseli. Elszaporodása, akárcsak az özönvíz, a világ rendjének megbomlását, a kaotikus állapotok eluralkodását jelenti. A Bibliában (2Mózes 8) az Úr bosszúból szabadítja rá Egyiptomra a vizek lakóit:

5. *És monda az Úr Mózesnek: Mondd Aronnak: Nyújtsd ki kezedet a te vessződdel a folyóvizekre, csatornákra és a tavakra, és hozd fel a békákat Egyiptom földjére.*
6. *És kinyújtá kezét Aron Egyiptom vizeire, és békák jövének fel és ellepék Egyiptom földét.*
7. *De az írástudók is úgy cselekedének az ő titkos mesterségökkel és felhozák a békákat Egyiptom földére.*

E békainváziót mint természeti katasztrófát a népi emlékezet is számon tartja. Vajdasági közlés szerint: „egy reggere békaesső esett. Alighanem 1950-be vót ez... Reggere terítte vót a föld kisbékákka: vödörszámra hordtuk az udvarbú...” (Kovács 1982. 40.)

A magyar nyelvterületen általánosan elterjedt, hogy a béka brekegéséből az időjárásra lehet következtetni. Doroszlón a tavaszi békák számából a szőlőtermést is megjósolták (Kovács 1982. 39.). A vízzel, az esővel, az időjárással való kapcsolata teszi alkalmassá az időjárás befolyásolására. A mezőségi falvakban sokan emlékeznek arra, hogy a téglavető cigányok a béka segítségével meg tudták kötni az esőt. E mágikus eljárásról a következőképpen számolnak be: „A békát teszik bé a téglábo, a legelső téglábo, hogy megkötik a szárazságot, hogy ne legyen eső, hogy csinálnak téglát” (Szabóné Tatár Erzsébet sz. 1932, Szentmáté). „Ha már az esőről jött a szó. Csináltok valami árokajjai cigányok, a szomszéd közből, rengeteg téglát. Akko itt mindenki csinált, húszezret, negyvenezret, ötvenezret. A víz mellett csinálták, ott, ahol van a hízlalda, ott, abba a tájbo. És kérem, úgy vót az idő, mind most né. Esett az eső, a cigányok, akik csinálták a téglát, vótak vagy húszan, ott vót nekik sátrak s ott laktak, s a gazda viit nekik ételt, mindenfélét, azt mondták az öregek, én nem látom, de azt mondták az öregek, hogy megmesterelték... a vályog téglábo bétették a békát. És kérem, nem esett többet másfél hónapig az eső. Úgy meg tudták csinálni a cigányok. Ez igaz vót. Na. S amiko vége vót a téglának, össze vót rakva stócba, le vót fedve, kérem, öt-hat nap esett az eső” (Baconi József sz. 1920, Cegőtelke).

A békát olykor gyógyító eljárásokban használják. Detrehemtelepen a szemölcsöt keresetlen békával kenték be, s utána a békát eldobták. A fejében keletkező békakő, akárcsak a kígyókő, általános amulettnek számított (Ipolyi 1854. 244.). E hiedelem a 16. századi európai mágia része volt. De békakő keletkezik akkor is, ha a béka hangyabolyban pusztul el, csupán a csontjai maradnak meg. A békakő vesebántalmaktól óvott, valamint összegyűjtötte, kiszívta az emberi szervezetbe jutott állati mérget (Biedermann 1989. 56.).

Töredékes, elnagyolt epikus konstrukció szól a béka anyaságáról, a békafiak pusztulásáról, a béka és a fiát sirató Szűzanya párhuzamáról. A történetet Bosnyák Sándor három változatban jegyezte fel a bukovinai magyarok körében (Bosnyák 1977. 54.). A békafiak halálának homályban hagyott oka archetipikus jellegű (két esetben kerék), s a történet feltételezhetően mitikus-kozmogonikus természetű. A Bosnyák által közzétett szövegek etiologikus mondák: mindenik azzal zárul, hogy a Szűzanya holta után romlatlanná teszi a békát.

Amikor Krisztus urunkat megfeszítették, boldogságos Szűz Mária sírt, sajnálta. Hát nem szánakozott rajta senki, csak a béka. A béka elment, s azt mondja, hogy:

– Sajnálak – azt mondja –, mert a fiadat megölték, mert nekem es hét gyermekemet agyontaposták a kerekvel – azt mondja –, és nekem es fáj ez, hát neked hogyan fájna.

Ezért a Szűz anya avval áldotta meg, hogyha megdöglenek, ne büdösödjenek meg az a hely, ahol vannak, hanem megszáradnak, mint az avar, de szagik nem lesz. S ezért a béka csak megszárad, de büdösséget nem csinál. (Istensegíts)

E történet moldvai csángó (klézsei) változatát a Magyar Nyelvőr közölte 1876-ban (Lammel–Nagy 1985. 482.).

A román folklórban a történet kidolgozottabb, epikusabb formában őrződött meg. E történetben is a békaanya vigasztalja a Szűzanyát, s elő is hívja életben maradt egyetlen gyermekét. Amikor Szűz Mária meglátja a „csúnya, dülleltszemű, ernyedt, karikalábú” fiút, a sírása nevetésbe vált át. Ekkor áldja meg romlatlansággal, vizeket tisztító erővel a békát (Coman 1996. 95–96.). Mihai Coman, a történet román értelmezője mitikus-rituális gyökerekre vezeti vissza az eredetmondát. Az epikus struktúra a természet meghalásának és feltámadásának, a megölt fiúistennek (Adonisz, Ozirisz, Zagreus), az elrabolt istennőnek (Koré, Euridice), az anyaistennőnek (Cybele, Ízisz, Démétér) mítoszt aktivizálja. A torz gyerekek láttán a fájdalomról megfelelő istennő motívuma a görög mitológiában is ismeretes. A Hádész által elrabolt Koré (Perszeponé) anyja, Démétér, alakot változtatva az eleusziszi Keleos király házában telepszik meg. Itt a sánta királylány, Iambé, tréfás, pajzán versekkel szórakoztatja, az öreg Baubó pedig ráveszi, hogy árpalevet fogyasszon. A nevetés itt rituális jellegű, az újjászületés jelképe és kiváltója. A béka így lesz az említett történetben kultúrhérosz, a tavasz, az újjászületés kezdeményezője. Ezzel magyarázható, hogy holta után teste nem romlik meg, hanem egyszerűen kiszárad, megtisztul (Coman 1980. 221–224.; 1996. 92–96.).

A béka a hozzá kapcsolódó hiedelmek másik részében negatív szerepet játszik. Vagy állandó kapcsolatban van az ártó, rontó lényekkel, vagy ő maga a rossz kiváltója. E szerepkör s a tőle való viszolygás középkori eredetű, s Közép- és Nyugat-Európában általánosan elterjedt (Pócs 1990. 541–542.).

Ipolyi Arnold feljegyzése szerint varázserejű a béka tekintete. Aki tártott szájjal nézi a békát, annak kiolvassa a fogait (Ipolyi 1854. 244.).

Szendreyék gyűjtéséből tudjuk, hogy Bács megyében, valamint a dévai csángók körében tilos volt a békát elpusztítani. A béka elégetésével a sütőkemence is megrontható. Ugyancsak az említett helyen olvasható, hogy a szájában tollal a lakásba ugráló béka szerencsétlenséget (tűz, jég, halál) jelez előre (Fazakas–Székely 1990. 190–191.). A detrehemtelepiek szerint a béka vizeletétől foltos marad az arc; a doroszlói hiedelem szerint vakságot okoz (Kovács 1981. 105.). Szintén Doroszlón tilos volt agyonütni a piros hasú békát, mert ez a ház leégését okozta volna (Kovács 1981. 266.).

A békakőnek szerelmi varázslás céljából történő előállítására a közelmúltban még emlékeztek Magyarózdton. Horváth István jegyezte fel a következő eljárást: „Ha úgy akard, hogy úgy szeressen, hogy sohase hagyjan e, fagj a egy békát. Keress egy nagy erős hengyabajt. A békát tedd belé. De aztán fussá, ahogy csak tucc. Má az a béka úgy sír, hogy vissza ke mennyé. Hadd ott. Aztán egy hét múlva mennyé vissza. Akka mácsak a csantyát kapad. Azt szedd össze. Egy csantta, de hogy ne vegye észre, csinálj keresztet annak a hátára, akit akard, hogy szeressen. A béka minden csantyát törd meg, hogy par legyen. Az italba, ételbe add, hogy igya, egye meg az, akit te akarsz. Többet tőled csak a halál választhattya e” (Horváth 1971. 61.). Hasonló szerepkörben jelenik meg a béka a száz évvel ezelőtti aranyosszéki hiedelmekben is. „Ha a leány két hónapig vagy tovább zöld békát tart otthon, aztán megsüti, megeszi, s a béka legkegyesebb csontját beszúrja a legény gúnyájába, bizton övé lesz. Ha a leány a békáról hangyabolyban levágja a húst s a kegyes csontját a legény gúnyájába akasztja, a hatás ugyanaz” (Jankó 1893. 247.). A küszöb alá ásott békával a ház, a házban lakók is megronthatók. Ilyen bukovinai hiedelmet jegyzett fel Bosnyák Sándor: „Aki a szomszédjának vagy a haragosának rosszat akart tenni, hát fogott egy békát s elvitte a szomszédjához, ott, ahonnan én való vagyok, ott faházak voltak, bé lehetett ásni a küszöb alá, s a küszöb alá ásott egy lyukat és a békát oda bétemette. S amíg a béka ott volt, addig annál a háznál békesség nem volt” (Andrásfalva. Bosnyák 1977. 53.). Szintén békával történt a rontás az alábbi esetben is:

„Itt Décsén is vót egy fiatalember, ez a fiatalember cseléd vót. A fiú derék ember vót, a fiatalasszony szemet vetett rá. Akarta, hogy keljenek össze, vegye el. Aztán a fiatalembert annyira gyötörte, hogy má majdnem-majdnem megölte. S akkor elment a sógora Dézsre utána, s hozta azt a házi tudóst, az nem tud csinálni valamit. Aztán jöttek is.

Még jöttek Árpástóig, jöttek beszélgetve. Árpástónál azt mondta, na győztem, azt mondja. Má nem félünk. Azt mondja, jöttek felfelé, azt mondja, bármi történik velünk, ne ijedjen meg. Miko itt jöttek az alsó kanyarnál, ott eccere valami úgy beléütött a szekérbe, hogy a kerekek minden szétment darabokra. A szekér. Az ember is kiesett a szekérekéből. És megijedt. S mondta a másik, ne féljen, jóember, má akko má védte a kocsist, hogy ne ijedjen meg. S akko fehozta, fe, azt mondja a sógorának, na jöjjen, nézze... tettek valami fazakat. S kavarták a fazakat, s nem tam, miket raktak belé. Aztán azt mondja a sógorának, nézze meg, mit lát benne a fazékban? Boszorkánt tizenötöt látott, egyik jött s a másik ment, mind felismerte őket. Aztán látto, hogy miko mennek bé a templomba, még ekkora szarvak van, figyeljék csak meg, még félrefordul, így teszik bé a fejeket a templomajtón. A szarva nem fér bé az ajtón, csak ezt más nem veszi észre. S ott békát kaptak a lépcső alatt.

(Balla Árpád sz. 1919, Magyardécse)

A béka az ördög vagy a boszorkány megjelenési formája. „Ha látsz este egy békát, azt mondják, hogy találkoza az ördöggel” – tartják Detreheimtelepen.

A boszorkány gyakran alakváltoztató képességgel rendelkezik, s ilyenkor béka alakban is megjelenhet. Magyardécsében készült a következő beszélgetés is:

B.Á. – Aztán beszélük azt is, hogy átváltozik békának, hogy... megy be a szobába, réádfekszik...

B.T. – Éjszaka a hasára.

B.Á. – Vót egy béka, a szolgáló mind dobta ki. Régen vót szolgáló. Dobta ki, s akko a béka jött vissza. Aztán ecce megunta, s valamit elévett, kapát vagy valamit, s akko a béka megdöglött, s az embernek meghalt a felesége.

K.V. – Tehát ő volt az átváltozott?

B.Á. – Békának változott. S akko megölték, s a felesége... Rég hallottam.

(Balla Árpád sz. 1919; Balla Tamás sz. 1953, Magyardécse)

A béka alakban jövő-menő boszorkány története a magyar nyelvterületen általánosan ismert. Itt egy mezőbodoni változatát közlöm:

Magyarázta nanó, most jut eszembe, régebb mentünk a mezőre, ültünk együtt mind nyárba is, ültünk együtt, ebédeltünk. Vót három ember, hogy együtt leültek ebédelni mind a hármon. S akko odament egy béka. S akko egyik edobta a kést utána, mind zavarták, nem ment e. S akko egyik eldobta a kést, belément a hátábó. S elfutatt a béka a késsel együtt. S akko azok az emberek ementek ecce a vásárbo. Valahová a vásárba. És bémentek valakihez szállásbo. Há miko este odatették a kést az asztalra, nekie, s odatettek enni, s a késit megismerte. Az a háztó vót a béka. Magyarázto Susana ánygó nanóva.

(Ekhárd Jánosné Gyulai Ilona sz. 1925, Mezőbodon)

Gyakoribb az az eset, amikor a boszorkánynak békája van, s ennek segítségével varázsol. A békát ilyenkor ördögnek is nevezik, s a boszorkány vagy megvásárolja, vagy öröklí. Mindenképpen gondot kell rá viselni. Étkezéskor az első falat, az első korty őt illeti. Ha a gazda megfeledez az ördögéről, az bosszút áll rajta.

S.I. – Magyarázto az én máxim, van egy, vót egy fia, s azt mondja, hogy megházosadatt, na, s aztán mit tudam, mit csinált ánygó, mit nem, ezt mondja, akkárhányszor ett, mind dobta a sarokba... a falás ételt.

S.F. – Az első falatot.

S.I. – Az első falást, igen, rendesen dobta oda.

(Simon Ibolya sz. 1941; Simon Ferenc sz. 1907, Felsődetrehem)

Gyimesi történet szól arról, hogy véletlen baleset következtében elpusztultak a boszorkány békái.

„Egyszer egy boszorkányos asszonynak leégett a háza. Meggyúlt az eszténa, s három perc alatt leégett egy akkora, mint az én házam. S a békái kinn voltak az eszténa alatt. És amint az eszténa elégett, azok is elégték. Arról tudtam meg, hogy négy-öt nap alatt az asszon reggeltől estig a vízben állott. »Mért áll a vízben?« – kérdeztem. »Ugy égek, fiam, mintha tűzben vónék.« S ez azt jelenti, hogy elégték a békái. Annak a fiúnak a nagyannya, aki itt vót a kaszával, azonnal segített, és szerzett más békákat. Hármát kell szerejzen okvetetlen. S akkor beszerezte, s hatodik-hetedik napon kértem, na, hát fájnak-e a lábai? Aszongya, nem, fiam, hál-istennek kezdenek megjönni. Szellemi titok, nem lehet megtudni, nem lehet.” (Salamon 1987. 82.)

Több történet szól arról, hogy a boszorkánynak holta után nincs nyugta a földben. A villám kiveti koporsóját, s ha nem gondoskodott ördögei átadásáról, a béka állandóan ravatala vagy sírja közelében tartózkodik.

Miko Bogjas Erzsi meghalt, vagy huszonhárom évvel ezelőtt, s a koporsót bétették a házba, a ház megtelt békákkal. Vót kék, ződ, piross, barna, kicsi, nagy, varangyos, csúf, mindenféle. Mind ugráltak, nyávogtak, alig lehetett járni töllek. Vótak mindenhol, lapáttal dobálták ki őket, s mégis mind vótak. Olyan utálatosak vótak, hogy az ember alig tudatt rájok nézni. Még az ura is azt mondta, hogy ennyi békát sohase látott. Azé vót, mer Bogjas Erzsi az ördögökkel dógozatt és akko ejött.

(Keszegné Albert Eszter sz. 1906, Detrehemtelep)

A boszorkány a béka segítségével végzi a rontást. Gyimesi monda szerint a béka hordja a tejet a boszorkánynak. „Ez a fiú, amelyik most idejárt, a tavalyelőtt – mert ez nem olyan, hogy csak én, hogy most én mondom magának izéileg – kaszálunk, itt ne, kint, pontosan a könyökbe. S eltalálunk egy békát. Rátalálunk a békára, hallgassa meg, hát varasbéka; varasbéka. Ez a fiú, amelyik most idejárt s románul köszönt, az embernek a fia. Elég az hezza, hogy na, szúrjuk meg, szúrjuk meg a békát! Megszúrjuk a békát, s hát tej jött ki belőle. Az mán tejhordó béka vót. Az állat zsirja elvevő béka vót” (Salamon 1987. 142.).

A mezőségi adatközlők szerint a boszorkány a béka segítségével betegséget, legtöbbször halált küld ellenségére. A rontást felkérésre is végezheti. A betegséget kiválthatja a béka megérintése vagy elpusztítása.

Azt mondják, aztán én nem tudom. Ide egyszer jött egy béka a küszöbre. Hogy jöjjön be ide. S én kidobtam az utcára. Elvettem a seprűt, felsepertem a lapátra, kidobtam az utcára.

(Kecskésné Nagy Mari sz. 1911, Nagysármás)

...édesanyám, mi lehet ez. Ilyen szép idő vót né. A léányom, hogy állapotos vót, jött ki... én nem néztem meg, hogy a szájábo vót valami, vaj a lábához kötve. Egy akkora varasbéka, akármit csináltunk, a száraz lépcsőn megbútt. A léányom ahogy jött ki, akarta, hogy üsse meg. Aztán olyanko is meghalsz. Nem szabad hozzányúlni. Vagy belerúgni, vagy megüsse. Akko azt mondják, hogy megölted magadat. Há mi nem tudtunk ilyesmit.

Elvettem szépen egy fával és beraktam szépen a vízbe a híd alá. Mondtam, hogy több cirkuszan átmentünk. És beraktam a vízbe. Még nem vót kiszárodva, s odaraktam. Nem telt el két óra, megint a lépcsőn. A léányom meg akarta ütni. Mondam, te, ne üssed, ki tudja, mi csoda. Me én hallattam ilyesmit, tudja. Azt hittem, megöli. De én vittem, ő nem nyúlt hozzá. Állapotos vót, és nem engedtem.

Azután evittem, tiszteletes úr, azé mondom, hogy jó dolog nem vót, én nem tudtam eképzelni. Akko észrevette ez a Lenuța, amiko elvittem ide. Tu, ce tát cari, azt mondja, tătă ziu. – Tu, Lenuța, de broască nu mă pot scăpa nicicum.*

A tóba elvittem. Tiszteletes úr, este miko jöttek a malambó, akko soknak őrelt a férjem, jött a fiúcska, Livi meg a David. És akko, jaj, azt mondja Livi, né, azt mondja, ángyó, egy nagy béka magánál a lépcsőn. Eszembe jutatt. Há, mondam, mi csináljak. István akko érkezett meg munkábó, elveszi István, nekem nem jutatt eszembe, hogy dobjam be a vízbe. Ide Rózsáék haz. Aztán mi lett vele, nem tudam. Na. Áthajította az istállón. De három esetben is, négysze is egy nap visszajött. Na.

(Fazakas Eszter sz. 1939, Magyarborzás)

Nálunk vót Ágnis néni. De Ágnis néni is olyan vót, hogy varázsló ördegekke járt. Ejütt hozzánk, s bėjütt egy nagy varasbéka a házba. Itt van né Feri is, hogy mondja meg. Mindegyik felszökett az ágyba. Ágnis néni: – Nehogy megöld. Én bizony ementem ki, béhoztam a villát s megöltem. Ágnis néni úgy kiábált, nehogy megöljem, nehogy megöljem, me rosszul leszek. Mondom, dehogys leszek rosszul. Megöltem. S ameddig szúrtam össze, olyan csúful csinált a béka, de Ágnis néni úgy kiábált, hogy ne öljem meg. De én megöltem. (Közbeszólás: Az az övé volt, biztosan.) Tudja az ördög, hogy vigye e, hogy milyen vót. De egy nagy... Te, este vót, és bėjütt oda a házba, a közbelső házba hozzánk.

(Szántó Ferencné Fekete Erzsébet sz. 1930, Mezőbodon)

Vót Bodonba egy család. De erősen ügyes párok vótak. A férfi magyar vót és az asszany román. Iluskának hitták, Sáhiak vótak ők, mónár vót az ember. Olyan jól éltek. Közbe a mónár járogatott oda le a bábasszonhaz, hogy híjja a bábasszant, hogy adjan inekciót a feleségi-

* Te mit mind hordasz, azt mondja, egész nap. – Te Lenuța, a békától nem tudok sehogyszabadulni.

nek. A felesége talán szült, úgy tudom én, a szülés után vót betegsége, s kellettett kezelni, na. S annyira összebarátkozott a bábasszonnya, hogy összementek, úgy titokba. Na jól van, de a menyecskének valaki megsúgta, a mónárnének, megsúgta eztet, hogy vigyázzon így, vigyázzon úgy. És kapta magát a mónárné, és ement, hogy keresse ki a bajt. Ement egy tudományos asszonhaz, de már a mónár meg vót csináltatva a bábasszonytót. Béka alak jött bé este hozzájuk, az ajtón. Jött bé a béka, s kidobta, s megint jött vissza. Megint jött vissza. S akko ement a tudományos asszonhaz, s aztán úgy megkötötték, úgy megcsinálták, hogy a béka is eltávozott, de a bábasszan is kiment a faluból. És elhelyezték Cocra. Cocba is halt meg. Az ura valami Tandea-féle. A detrei bussza jár. Egész nyugudtan ismeri. De nagyon rendetlen lett. Addig verte a bábasszant, amíg meghalt. Na az járt efféle ördögi dologgal. Aztat én emlékszem, hogy az biztos dolog vót, hogy az úgy sirt szegény, de úgy kijárta az a mónárné, hogy a bábasszan is meghalt. Me úgy csinálta meg, hogy neki boldogságjo ne legyen, és az ura is meghalt. S ő él máma is, hazament Sáhiba. Szép házat épített, a gázat is bétette, s ő damna. Nagy damna. A két gyermekive.

(Demeter Pistáné Péter Erzsi sz. 1920, Andrászi-telep)

Megint magyarázta egy villanyos. Jött ide hozzám, itt aludt nálunk, egy pár éjjel. Akkor, abba az időbe. Magyarázta, hogy a diacnak* a leányo... Fialat menyecske vót. Má férjnél vót. S ahogy sütette a palacsintát, azt mondja, én ahogy fiatalember vótam, hoztam neki egy kötés ágat, hogy gyorsabban legyen meg a palacsinta. Ahogy rakta, tette a palacsintát, ecce csak látta, hogy ott egy béka, honnan került, hol nem, lehet, az ablakon, me alacsony vót, azt mondja, mind így ugrott a lábán. Ahogy ez hozta a kötés ágat, felvett egy olyan vastagabb fát, hogy üsse meg a békát. Én má kapcsoltam, hogy az nem jó dolog. Há honnan került a béka be hozzá. De nem engedte, hogy megölje. Elvette szépen a piszkafát, és ráhúzta a szemétlapátra, és elvitte s eldobta a ház megé. S nézett utána, hogy hová megy. S addig mind ugrott, ugrott, amíg ott lakott Anikó néni és Pista bácsi. Szépen a ház megölt elment oda hozzájuk. Átugrált. Nem mondtam semmit, azt mondtam, nem néztem utána. De elég az hozzá, én elvittem ki a békát, s a feleségemnek má nem kelletttem. Na.

* kántor

Szégylte, hogy elmondja? Elvettem szerelemből, s vesztünk össze. Elémentem, mondtam az édesanyjának: – Édesanyám, hozam haza a leányát. – Hogy beszélsz ilyent, fiam, miért? Nagyon rendes emberek vótak. Azt mondja, nici bărbat, fărã femeie. – Cum, azt mondja, cum vorbești așa? – Nu vre. Nu-i femeie și gata.* S azér hozza haza. Nem kellett a férje. Azt mondja, álltam s gondolkoztam, tudtam, micsoda, nem mondtam meg, mi az oka. Elment egy ilyen asszonyhoz. Elvittem az ingét a feleségemnek. Nem mondtam vóna semennyi kincsé. Azt mondja, főbe ütett vóna, olyan ideges vót, nehogy hozzá nyúltam vóna.

Elvitték az ingét, vagy kombinét, elvitték ehhez az asszonyhoz. Aztán visszafordította eztet a dolgot. Ez által, azt mondja, hálístennek most is együtt vagyunk. Na. Mondja, hogy ezen átment ő is.

(Fazakas Eszter sz. 1939, Magyarborzás)

Ez a szengyeli fiú olyan szerény fiú vót mind én, s megházosadatt ide valahová a székelységbe, s ott vót egy fiacskája s otthatta a feleségit. S ha otthatta, az asszony ilyen szellemi dógakka megcsináltatta, hogy egy békát küdett haza ide a szüleihez, me idekötözött a fiú, hazajött, s akko má egy öt-hat hónap múlva meghalt. S ahogy meghalt, bėjött a béka a házba, s három napig, amég benn vót a koporsó, addig ki nem ment a béka. Hiába vitték ki, tették a szemétmérő lapátra, kidobták, visszajött. De azt mondják, azt nem lehet megölni se. S akkor ahogy vitték, a béka még a koporsóra is mind szökett rája. Ott állott előtte, ott a koporsó mellett, amég eltemették. Ezte is hallattam.

(Jenei Jolán sz. 1943, Mezőbodon)

Én hallottam azt az esetet, dehát az tudománnyal volt eltemetve, én így gondoltam, valahogy így hallottam. Az a férfi meg vót nősülve. Vett egy székely léányt. Idehozta s megett egy gyermekük. Közben megbánta valami végett, nem vót megfelelő, nem tudom, elég az, hogy az elment. A gyermeket nem fizette senki, enni kellett, nem volt miből. És szegény, az mind izente és várto, hogy ez emenjen, visszahozza, vagy minjén segítjen. Az olyan tudományt csinált, valamit, hogy az ember mingyá meghalt. Kocsis vót. Hazament, lefeküdt az apja háto megett, mindjá meghalt. úgy 9–10 órára meg vót halva. És ha meghalt, egy nagy béka lett az ágy alá. Ha kinyútatták, hát a nyútópad

* A férfi nem férfi asszony nélkül. – Hogy, azt mondja, hogy beszélsz így? – Nem keltek neki. Nem asszony és kész.

alatt egy nagy béka volt. Ha eltemették, a sírra mászott. S az mind ott vót, a nagy varasbéka. De nagy vót, és csúf vót. És a menyecske is itt vót a temetésen. Ha békával temették el, a béka mind a temetőben a sírján aludt. Akárhányszor mentek, hogy látogassák meg az anyja s az apja az Öcsike sírját, a béka mind a sírján vót. Azután kapcsolták őket a dógat, hogy ezt körülbelül a felesége csinálta. Ezt a rosszat, hogy a fia meghalt, s ha el is temették, még ott a sírjába se pihenjen. Gyanúsították nagyon. S lehetett igaz is.

(Demeter Pistáné Péter Erzsi sz. 1920, Andrászi-telep)

Két történet szól arról, hogyan lehet úgy eltávolítani a békát, hogy ne rontsa meg a háziakat.

A békával mi is megjártuk. Most két éve. Az ősszel múlt két éve. A léán terhes volt. Én mentem, hogy... jöjjen bé. Az ajtó nyitva vót, a tornác ajtója, és láttam, hogy egy béka mind szökik, egy nagy varas béka, hogy jöjjen bé. S kiátom hama a fiamat: – Gyere hama, lökd be az ajtót, nehogy bémenjen a béka. Béjött a béka, a vejem is, a fiam is nem vettük észre, hol jött bé. Az úgy eltűnt, többet nem láttuk. Sehol. Kidobtunk mindent a házból, szőnyeget, ki a tornácra, az előszobából, soha-soha nem kaptuk. Nem aludtunk egész éjjel. úgy féltünk. S má a léányom terhes volt, nehogy történjen vele. Regge felkelek, menjek a konyhába. A fiam künn aludt a konyhába. Amiko menyek, édesanyám, vegye ezt a békát, vigye a nyavalyába. Az éjje nem tudtam alunni tőle. Na hogy került a béka, miko ide jött bé. Na, ezt mondja. Mai napig ezt nem tudom megmondani. Akko elvettem a békát, elvettem egy lejt, s bévittem a patakba, s bédobtam a patakba a vízbe, s bédobtam a lejt. Reá nem sok időre megint visszajött a béka. Nem tött belé pár hét, megint visszajött a béka. Na ha visszajött, megint odament a fiamhoz. S akko megfogtam, valaki tanított, sózzam meg a hátát. Nem sóztam azé meg, hanem keresztet csináltam a lejjel a hátára, s azt mondtam neki: – Menj vissza ahhoz, aki küldett, ahhoz menj vissza. Me én az utadat kifizettem má rég. Ha még visszajössz, haza kerülsz. Azóta nem még jött.

– Pénzt kell adni az útra?

– Igen.

(Szabóné Tatár Erzsébet sz. 1932, Szentmáté)

Az én édesanyámnak miko született a legelső fia, édesapámnak vót leány korába egy szeretője. És elment... nem itt vót, hanem a szom-

széd faluba, egy kuruzslóasszony, aki csinált. Na elment és csinált, úgy mondták *pă ursătă*. úgy mondják. Miko édesanyám lebetegedett, itt vót a bába néni, a gyerek má meg vót születve, édesanyám is, rend vót, me régebben nem vót úgy mind most, hogy menjenek szülészetre. A bába néni evett az asztal megett. S ecce csak kinyílatt az ajtó, január vót, s na lássuk, ki jön, nem jött senki. Ecce csak beszaladatt egy béka. Na azt mondja a bábaasszony, me itt vót édesanyámnak az anyósa is. – Hagyjatok békét, hagyj békét, Anikó, lássuk, hogy hová menyen. Addig szökött, amég beszökött az ágy alá. Azt mondja má mimnak, most fogd meg, tegyed egy lugas fazékba, tegyél pénzt, krajcárt a szájába s vidd, azt mondja, el, a patakba. Úgy csinált nagyanyám. Azt mondja a bába: – Elkéstél, me a legény megvan. Rendbe van. Elvitte, s amiko 6 hetüs vót, s édesanyám kiment a házból, kivitte a feresztóvizet, akko megint megjött a béka. Akkor nagyanyám megfogta, betette egy lugas fazékba. Így mondták rég, amive mérték a lúgat. Megint tett krajcárt a szájába, s újra elvitte. Amiko a gyerek hét éves vót, álmodta édesanyám, hogy megint eljött a béka hozzája, s azt mondta, má hét éve nem vótam nálad. Eljöttem, lássam, mit csinálsz. Na jól van.

– Ezt valaki küldte rá?

– Igen. Igen.

(Szabóné Tatár Erzsébet sz. 1932, Szentmáté)

A szerelmi varázslás sajátos formája bontakozik ki az alábbi közlésekből.

Egy valaki csinált békával. Vót egy vénléány egy faluba, s az férhezment vóna. S a nagynénje ez foglalkozatt ilyenre, vót békájo. Azt mondja neki: – Na gyere e hozzám este, s meglássuk, hogy kihez mész férhez. S olvasatt a tűzbe. Régebb nem vót kemence, csak úgy szabadan a tűz. S mondta, mind mondat. A léány nézte, nézte. S akko azt mondja: – Jön egy béka, de te ne ijedj meg tőle. Az lesz a tiéd. Miko jön, akko megkörüpel, s az lesz a férje.

Ecce csak hallják, hogy kaparász valami az ajtóba. Béengedi az asszony, s hát egy nagy béka. Nagy hasa vót, olyan, mind egy teknyősbéka. Még két kiló is vót. Ahogy bément, háromszó át a léány lábán, körülötte. S akko ement.

Az asszony megint olvasatt, olvasatt. – Na ennek az embernek állapotas a felesége, azé ilyen a béka, azé van akkora hasa. Meg kell

haljan a felesége, s akko téged vesz e. – Na akko inkább nem menyek férjhez soha. – De igen, neked ez ke legyen az urad, nincs mit csinálj. Meg ke haljan a felesége s téged ke evegyen.

S tényleg úgy vót. Meghalt az asszony, s jött az ember, s megkérte a léányt. S miko ejött az esküvő, a léány addig nem tudatt kimenni a házbó a templomba, amég meg nem mondta, hogy ő ölte meg a feleségit. – Né, én öltem meg mind a két lelket, a feleségedet s a gyermekedet.

Ementek a templomba, megesküdtek, de jó élet, jó egyezség köztek nem vót. Ha egy pohár pálinkához, egy pohár borhoz ért az ember, má sírt: – Drága feleségem hogy halt meg s a gyermekem. De nem vót mit csinálni, azt má visszatéríteni nem lehet.

(Mezeiné Péter Zsuzsa sz. 1930, Tóhát)

Hallattam, hogy vót egy vénléány, nem tudam, ki magyarázta eztet nekem, s nem tudatt férhez menni sehogyse. S akko ement egy tudós asszonyhoz, aki ördögekke járt, miféle, dógozatt, és azt mondta, hogy adjalak férhez, te léány, azt mondja, hogy lássuk, hogy ki után. S nem tudam, hogy mondta, hogy olvasatt, de nem tudam, mibe olvasatt, egy cseberbe, anyu, s ott mutatta, hogy egy hétgyermekes ember után mennyen férhez, de... s nem tudam, jött be egy béka az ajtón, a küszeben, s azt mondják, a béka, hogy mondjam, állapotos vót. Azt mondja, hogy annak az embernek a felesége is terhes vót. S hogy öljék meg? Azt mondja, hogy... má meg kellett ölje, hogy haljan meg a felesége, megöled a békát, akko annak az embernek a felesége meghal. Azt mondják, hogy efféle tüzes vassa, a tüzes vasat dugta bé a szájábo. S a béka akko persze megdőglett. Azt mondják, hogy annak az embernek a felesége is nem tudam, hány hétre, nem tüzes vassa halt meg, hanem égett a szája. S az egész szája összeégett s az egész torka, s úgy meghalt. S terhes vót. Emaradt a hét gyermek, s az az ember két hétre eljött, s megkérte aztat a vénléányt, feleségül, rá két hétre. Hogy... úgy vót megcsináltatva, hogy kérje feleségül. Vegye ötet e. S azt mondják, hogy aztán ez a vénléány nagyon megbántó, hogy mé tette meg azt a dógat, hogy tüzes vassa ölte meg azt a békát, hogy ő ejött a hétgyermekes emberhez, hogy kellett ügyelje őket, s persze, vétket csinált magának, hogy megölte a békát, s akko megölte az asszonyt is.

(Simon Hajnal sz. 1961, Felsődetrethem)

Én is hallattam, hogy vót eccer egy vénléány, nem ment férhez harminc éves koráig, vaj még öregebb is vót. S vót neki egy nagynénje, egy nagy határba lakatt, s azt mondta a nagynénje, hogy: – Te nem szeretné férhez menni. – Aztán, azt mondja, emennék, de nem viszen senki. – Ó, fiam, gyere e hozzám egy este, nézd meg, te tavaszrá, ahogy szokás mondani, a fársángbo férhez mész. S akko ement hozzája a léány, és nem tudom, hány ilyen gyikás követ... kilencet bétettek a tűzbe. S oda bérakták, s onnan kivették, s mind olvasatt, s hát éjfélkor csak egy nagy varasbéka bétoppant. – Nyisd ki, fiam, az ajtót. Kinyitatta az ajtót, béjött a varasbéka, de nagy. S femászott a léánynok a lábára. – De te ne ijedj meg, me nem csinál semmit. Csak ide fejön, s lemenyen s nézd meg, te hat héten belül férhez vagy menve. S há úgy is vót. Olvasott ott az öregasszony, egy olyan vén boszorkány lehetett, s akkor a béka lement, s e is ment dogáro, kinyitatták az ajtót, s kiment. S na a léány regge hazament, s há mind várta, hogy jön a kérő, jön a kérő. Há még nem jött senki. Má tavaszodatt. S ecce ement egy korán regge vízé, s hallatta, hogy olyan szépen harangoznak. S hát azt mondja, vajon kinek harangoznak. S mondják, hogy kinek. Meghótt egy ötgyermekes embernek a felesége. S na ha meghótt, meghótt, ementek a temetésire, persze. S etemették, s nem tött e még egy hét se, s jön az ember, s kéri ötet férhez. S akkor elment, férhez ment utánno, me lehet, hogy annyira meg vót dogozva, hogy muszáj vót hogy emenjen. S na ementek, de ő azt mondta, hogy nem meen csak menyasszanynak. Me neki az vót a kedve, hogy menyasszanyul menjen. S mikor a templom ajtójába értek, nem tudatt bemenni a templomba, amég meg nem mondta a férjének, hogy ő hogy jött férjhez utánna. Me ő tudta, hogy az első kérője ez lesz. Aki lesz, de ő megcsináltatta. S akko a templom ajtójába megmondta, hogy né meghótt a feleséged, én csináltattam meg. Ők nem gondolták, hogy arra az asszonyra menyen, hanem egy öreg legényre, s ejön s eviszi férhez. Na azt mondja, nem baj semmi, menjünk bé, s esküd-jünk meg. Megesküdtek, s azé nem vót rosszul dóga, de ahányszó hazajött a férje, mindig siratta, ej, az én drága feleségem milyen kínosan halt meg. S azt mondja, neki annyira rosszul esett, a keserőség öli meg az idegeit, miko hallja, hogy a férje mondja: – Hogy mé tudta ő megtenni, mé fogadott szót a nagynénjinek.

S akko megkérdezte a szomszédasszony, mér maga olyan bánatos. S elmagyarázto, hogy ne legyen senki az ő életibe, milyen keserű élete

van nekie. Hogy ne menjen férhez úgy senki. Hogy valóságbo ő úgy ment férhez. De má rég. Lehet, van má 70–80 esztendeje is.
(Jenei Jolán sz. 1943, Mezöbodon)

Itt a szomszéd faluba vót egy öregasszony. S mesélték, sokat vótam kórházba ilyen asszonyakkal onnan. Nagyon sokat betegeskedtem. Aszmondja, hogy... eztet még édesanyámtól tanultam. Hallottam, hogy elment egy öreg leány hozzája. Azt mondja, hogy férhezmenne. Kivitte a leánt az erdő alá, és eléjűtt egy béka, három kicsi békával. De a béka terhes vót. Na azt mondja a léánnak: – Na öld meg, azt mondja, a nagyat, s ha nem sajnálad, öld meg a kicsiket is. – Én, azt mondja, én nem ölem meg egyiket sem. Én neked fizetek, öld meg te. Hozzáfogatt, elkínazta a nagyat, elkínazta a kicsiket is. Csak az egyik maradt meg. Hazament, a leány az ágyba vót. – Na, azt mondja, édesanyám, azt mondja, rendbe tettél, megöltél. – Jaj, drága anyám, én nem, románul mondtá, me román asszony vót. Nem öltem meg, csak elkínaztam. – Elkínaztad halálra azt a békát. – Há ha nem halsz meg.

A veje künn vót a favágóná, vágott. Hama csinált két babát, rongybabát. Egyiket megnevezte az öreglánynak, s a másikat megnevezte az ő lányának. Béhívta a menyét, hogy lássa, melyiket veszi el. Elvette az öregleányt. A leánya meghalt. A két gyerek is meghalt, egyik megmaradt. S aztán az öregasszony megbúsulta magát, nem tudatt élni. S ő elment aztán Petrozsénybe. A gyermeket ithatta valami öregekre, nem vót gyermekek azoknak. Azak nevelték, ameddig iskolás lett. Amiko iskolás lett a gyerek, akko elvitte magához. Többet nem is hallottunk róla.

(Orbánné Pap Erzsébet sz. 1914, Szentmáté)

Egészen itt a szomszédba, jött hozzánk egy öregasszan, édesanyámnak nagyon jó barátnéja vót. Árván maradt az édesanyjától. S még egy kisebb testvére maradt el. Nem tudam, négyéves vót a kicsi testvére, azt hiszem. Ő olyan 6–7 éves lehetett, árván maradt. Terhes vót az édesanyja. Itt laktak, az erdő sarkánál. Ott vót régebb egy erdészi ház. Ott laktak. Az erdőkerülőnek a házo. Az édesapja erdőkerülő vót. Az édesanyja lejött a faluba. Lejött a faluba, régebb így mondtuk, a bötba. Jött sóér. Valamit vásárolni jött. S hazament. S ha hazament, megcsinálta a délebédet, és bedugta a kezit, hogy vegyen ki sót. S amiko kivette a sót, kivett valami... kicsi kerek vót... a nyavalya törje ki a tyúkait, felmásznak ide, piszkolnak a sóba. S földhezvágta. S ha

födhezvágta, az nyúlatt ki. Né te, egy kicsi béka. Híjja az apósát, hogy né, mi az. Kivitte, s megölte. S meghalt az anyja. Elmaradt aztán két árva. Ha ne ölte vóna meg, az megmaradt vóna.

(Szabóné Tatár Erzsébet sz. 1932, Szentmáté)

Ebbe a faluba vót egy asszony. Vót annál a bonci papnál. Az is megjárta a békával. Azt mondja, hogy vasárnap vót a faluba, és ahogy hazament este, levetette a ruháit, az asztalra tette, az első szobába, és másnap elment, hogy tegye el. Tegyen egy kicsi rendet. Hát, azt mondja, egy nagy béka. Megijedett, azt mondja, s kidobta az ablakan. Ha kidobta az ablakan... A fia beteg vót, a kórházba. Nem kapták a betegségit. Kapta magát, elment a bonci paphaz. S azt mondja a bonci pap, na mi a baj. Kinyitja a *prázsélát*, azt mondja, beteg a fiad. De, azt mondja, nem kapják a betegségit, de mondd meg, hogy azt mondtam én, hogy operálják meg a gyomrávo. A te fiad nem tud megházosadni. De ha megoperálják, meg fog házosadni. Elhalad, meg fog házosadni. S mondja, hogy né, mi történt. Azt mondja, jó, hogy nem ölted meg, me ha megölted vóna, megölted vóna a fiadat. Elmenyen a kórházba, s mondja, hogy operálják meg a fiát. Megoperálták, s jobban lett a fia. S há meen egy szomszédasszony, menyen bé. Egy nagy kígyó járt, hogy menjen bé. Azt mondja, jaj, mekkora kígyó, nehogy megöld. Nem ölte meg, hanem elvitte. S miko visszament a paphaz s mondja, né, mind a kettő küdve vót. Jó, hogy nem öltétek meg, a saját gyermekedet ölted vóna meg.

Vannak most is. De hogy hogy csinálják, én eztet nem érthetem meg.

(Szabóné Tatár Erzsébet sz. 1932, Szentmáté)

Az én nagyanyámnak egy leányát megölte egy román asszony. És elmondta ő, saját maga, hogy elmaradt egy léánkája. Kilenc hét alatt el is ment. Két évet éltek együtt a férjével, de azt mondta, hogy nem rá csinálta, hanem lett egy gyereke, tudja, egy férfivel, valaki tanította, hogy így ha megteszi ezt a... [rontást], akkor a fiú elveszi. S közben meghalt ennek a férje, hogy nem volt elválva. Rendelve ke legyen az embernek. Rendelve van több az embernek, öt vagy hat vagy hét, vagy mit tudom... Isten bocsásd meg a bűnömet... Így a román asszony elmondta. Na az én nagyanyám soha nem is állhatta. Úgy mondta, hogy teljesen büntelen vót. Né, én nem akartam a maga leányát megölni. Láttam, hogy van gyereke, de sajnáltam, hogy megöljem a gyereket. Láta, hogy nős. Úgy is vót, miko kimentek azok a napok, hogy bötölt,

vagy mit csinált. Akkor elment a férfi, a férje ennek. Meghatta a férfinak, hogy el kellett hogy menjen. Azt mondja, miko bejött, ő lehet, hogy látta is, de miko bejött, ő meg is ismerte, hogy né, ő eztet látta. Így valahogy magyarázta, hogy lássa, vagy megálmodja, hogy ki lesz a jövendőbe. S akko ő látta, hogy né ez nős, van az a kicsi béka. Azt mondja, hát akko mé kellett hogy megöljed a léányomat. Hát azt mondja, kellett, me ha én ecce elindítottam, én nem még téresszem vissza, hogy ne még vigyen tovább. Na, megölte a feleségit. S akko a férfi kellett hogy menjen hozzá.

– Pe ursátá? Úgy mondják?

– Igen, pe ursátá. Úgy veszi el. Ezt mondta ő. Kilenc hétig húzta az ágyon. Annaira legyengült. Képzelve, kicsi vót a léányo. De nekem kellett hogy megtegyem, me akko mászott a béka réám. Lehet, hogy utána van.

(Fazakas Eszter sz. 1939, Magyarborzás)

Jártak aztán... Zsombor. Ott volt egy asszony... Aztán kellett vinni egy fekete tyúkat. Mit tudam én, miket. S akkor úgy mondták. S az, hogyha ez az asszany ment, ki kellett jöjjen, miko az az asszany csinálta ezt a vinturákat,* úgy mondták, hogy vînâtură, vagy hogy. Ezeket a bozgonyákat. Ahhaz le kellett tapassan egy békát. Hogy ölje meg. Mondjuk, ha én meg akarnék valakit ölni. Akko vót kicsi béka is. Az azt jelentette, hogy van egy gyermeke is. Letakarta, s megölte. Kopasz lábával. A békát.

– Ez azt jelenti, hogy az az asszony tartott békát?

– Körülbelöl. Hogy vótak békái. El kellett hogy tapassa. S akko eltapasta a kicsit is. S akko a testvérít ölte meg. A gyermek megmaradt. A kicsit nem.

Vót itt is. Magyar léány csinálta. Keresztanyámma egy időszakos formák vótak. Egy fiúér. Hogy melyik menjen utánno. Mind oda jártok ehhez az asszonyhoz. Ő is, hogy tapassa el. Nagy beteg vót a léány. Itt lakatt né túl, ahol az a piros kapu van. El akarták... Mind beteges vót az a léány. Olyan tizenhat esztendő vót, tizenhét. Mind gyengélkedett. Ez, aki csinálto, hogy tapossa el azt a nagy varasbékát, ...s nem ölte meg. Úgy megirtózzatt. Olyan beteg vót, hogy majd meghótt a léány. S nem halt meg aztán. Jobban lett. Férhez ment. S az után a fiú

* rontás

után az a léány ment, aki meg akarta ölni a léánt. Az a fiú vette el. Aztán tudja az áldás, hogy létezik. Létezik.
(Bálint Irén sz. 1934, Almásmálom)

Valamér tart bötet, s akkor a nagy braszka eléáll a sok fiókájával, hány van. S akkor elvágja kapával amelyiket ő akarja... Kilenc braszkával ment elé a vén braszka. És akkor elvágta a kapával az egyiket, és akkor amelyiket elvágta, meghótt az asszony, és vót kilenc gyermeke. És akkor a léány férhez kellett menjen az emberhez, akinek kilenc gyermeke vót.

Ezt akko miko a léány akarja, hogy menjen férhez. Tart bötet. Hogy milyen bötet, én nem tudam. És akko azt mondják, csinálta ursítá, románul így mondják. A paphaz kellett menjen. És akkor jár csurdén körül a ház körül, és akkor szembejön velle a béka a gyermekekkel. És akko muszáj hogy elvágjo, me ha nem, akko ő hal meg, aki csinálta. Mondam, hogy nállunk ez megtörtént, és kilenc gyermekke ment elé a braszka, és elvágott egyet, és kilenc gyermekeshez ment férhez.
(Idős nő, Veresegyháza)

K. – Ez hogy volt?

– Az is így jött ide férhez. Az is tartatta az ursítát.

– Elvágta a békákat?

– Há nem mindegyiknél van. Van, amelyiknek van gyermeke, van, amelyiknek nincs.

K. – A béka mindenképpen jön.

– Az jön, az a jele. Vaj egyedül, vaj a gyermekekkel van.

– Marja úgy ment el innét Mátéba férhez. Úgy, há megmondta nekem.

– De annak nem vót gyermeke, csak felesége, s megölte. Három hónap alatt. Az asszony olyan vót, mind egy ágyu, s három hónap alatt meghalt.

K. – Ha a békát elvágta, akkor meghalt a felesége.

– Igen, meghalt a felesége.

– Ez igaz.

K. – Ezek tudományos asszonyok voltak?

– Há minden esetre. Valami vrájitoareák*.

(Idős nő, Veresegyháza)

* varázslók

A varázslást specialista, általában tudományos ember, boszorkány, ritkán pap végezte. A tudományos tűzbe is, vízbe is olvashatott, a pap bűjtőt írt elő. E mágikus eljárások segítségével választották ki, idézték meg azt az asszonyt, akit el akartak/kellett pusztítani. Az asszony minden esetben béka alakjában jelent meg, esetleg fiókáival együtt, a rontást végző, megrendelő lakásán; egy esetben az erdő szélére idézték meg a békát. Elpusztítani kegyetlen módon kellett; hosszas kínzással; tüzes vassal; kapával összevágni. Ha a rontás megrendelője, a kiszemelt áldozat riválisa a gyermekektől is szabadulni akart, akkor a béka fiókáit is elpusztíthatta. A történetek nagy részében a kiszemelt áldozat terhes asszony. A rontást visszatéríteni, felfüggeszteni, leállítani nem lehet. A béka elpusztítása után néhány nappal, héttel, esetleg hónappal meghal a kiszemelt áldozat, s a megözvegyült férjnek nincs maradása, feleségül kell vennie a rontás megrendelőjét.

A rontásnak ezt a formáját a Mezőségen román névvel nevezik meg. Az *ordior* latin szóból származó *a ursi* ige ‘elrendelni, jövedőlni’ jelentésű. A belőle képzett *ursitã* főnév sorsot, balsorsot, balvégezetet jelent. *A face (cuiva) pe (de) ursitã* frazéma jelentése pedig ‘megigézni, megrontani’. Gyimesben az útba dobott öntést nevezik *ursitának* (Salamon 1987. 126.). Egy magyarpalatkai adatközlő szerint falujában egy öregasszonynak „nádfedeles házok vót és a nádfedeles háznak a tetején vót egy karó, s a karóra így nagy béka vót akasztva. [...] Ott egy nagy békabőr vót kitéve a ház tetejire, ursitának mondták. S akkor azt mondta valaki, hogy az az asszony az afféle asszony vót, hogy csinált így...” (Juhos Anna sz. 1935, Magyarpalatka) Az urszita ebben az esetben magát a békát jelentette.

Az emberi lélek és a béka közötti kapcsolat közismert a románok lakta vidéken. Egy fiatalasszony közlése szerint: „Nem szabad megölni a békát. A béka terhes, s annyi gyermeket ölsz meg. S az nagy véték. Azt mondják, a béka a terhes asszony után jár, s megöled a gyermeket.” (Simon Hajnal sz. 1961, Felsődetrethem) A köbölkúti Rigó Pista közlése arról szól, hogy az emberi lelkek béka formájában sötét barlangban tartózkodnak. Az „istentelenek” innen választják ki az elpusztítandó ember békáját. „Van nekik olyan fekete barlang, sötét kamarájuk, ahol varasbékák, s nem tudam, mik vannak, hogy azok a lelkek.” (Rigó Pista sz. 1926, Köbölkút) Ez a képzet képezheti a háterét az alábbi, Szendreyék által feljegyzett hiedelmeknek: „Bács megyében ha terhes asszony békát csap agyon, tizennégytel több lesz a vétke. A dévai csángók tudják, nem jó a varangyot megütni, mert akkor a boszorkányok

az ember lelkét elviszik.” (Fazakas–Székely 1990. 190.) A román szakirodalomban szintén ismeretes, hogy a béka megölése elpusztítója anyjának vagy rokonának halálát okozza (Gorovei 1995. 27.). Coman pedig egy 1903-ból származó adatot idéz: „Minden embernek van egy béka tündére; mikor azt elpusztítja, ő is meghal.” (Coman 1996. 92.)

Szakirodalom

- BIEDERMANN, Hans
 (1989) *A mágikus művészetek zseblexikona*. Kentaur Könyvek, Bp.
- BOSNYÁK Sándor
 1977 *A bukovinai magyarok hitvilága*. FA 6.
- COMAN, Mihai
 1980 *Izvoare mitice*. Cartea Românească, Buc.
 1996 *Bestiarul mitologic românesc*. Fundația Culturală Română, Buc.
- FAZAKAS István – SZÉKELY Sz. Magdolna
 1990 *Igézet ne fogja...* Magvető, Bp.
- GOROVEI, Artur
 1995 *Credinți și superstiții ale poporului român*. Grai și suflet – Cultura Națională, Buc.
- HORVÁTH István
 1971 *Magyarózdi toronyalja*. Írói falurajz. Dacia, Kvár.
- IPOLYI Arnold
 1854 *Magyar Mythologia*. Pest.
- JANKÓ János
 1893 *Torda, Aranyosszék, Torockó magyar (székely) népe*. Bp.
- KOVÁCS Endre
 1981 *Dorozsló hiedelemvilága*. Forum, Újvidék.
- LAMMEL Annamária – NAGY Ilona
 1985 *Parasztbiblia*. Gondolat, Bp.
- PÓCS Éva
 1990 *Néphit*. In: *Magyar néprajz* VII. 527–692.
- SALAMON Anikó
 1987 *Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák*. Helikon, Bp.